

ΓΕΩΡΓ. Ν. ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΙΔΗΣ δ. Φ.
 Δ/ντής Έρευνών Κέντρου Λαογραφίας
 Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΙΑ ΣΕΡΡΑΪΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ

Στόν καθηγητή Μ. Γ. ΜΕΡΑΚΛΗ
 μικρό φίλιον δῶρημα

Κατά τή δεκαετία τοῦ 1960, ξεκινώντας τήν ἐπιστημονική μου δραστηριότητα, πραγματοποίησα σειρά πολυήμερων λαογραφικῶν-ἐρευνητικῶν ἀποστολῶν στό Νομό Σερρῶν, ἀρχικά ὡς ἐπιστημονικός Συνεργάτης καί στή συνέχεια ὡς Συντάκτης τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου (σήμερα: Κέντρον Ἐρεῦνης Ἑλληνικῆς Λαογραφίας) τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, στό πλαίσιο ἑνός πρωτοποριακοῦ γιά τήν ἐποχή ἐκείνη προγράμματος γιά τή συστηματική συλλογή λαογραφικοῦ ὑλικοῦ ἀπό διάφορες περιοχές μέ ἐπιτόπιες μεταβάσεις, ὑπό τή διεύθυνση τοῦ τότε διευθυντοῦ τοῦ Ἀρχείου καθηγητοῦ Γ. Κ. Σπυριδάκη καί τήν οἰκονομική χορηγία τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος Ἐρευνῶν¹.

Τό ὑλικό πού ἀποθησαυρίστηκε στίς πύ πάνω ἀποστολές (μέ τίς αὐτόνοητες, γιά τήν τότε ἐποχή, δυσμενεῖς συνθήκες μετακίνησης καί διαβίωσης) εἶναι πλουσιότατο καί καλύπτει πλείστους τομεῖς τοῦ ὑλικοῦ, πνευματικοῦ καί κοινωνικοῦ βίου, βρίσκεται δέ κατατεθειμένο στό ἀρχεῖο τοῦ Κέντρου Λαογραφίας μέ ἀριθμούς εἰσαγωγῆς τῶν οἰκείων χειρογράφων 2761, 2762, 2763, 2779, 2938, 2946, 3168². Ὁ τόπος καί χρόνος καταρτίσεως κάθε συλλογῆς, ὁ τίτλος καί τό περιεχόμενο τοῦ οἰκείου χφου ἔχουν ὡς κατωτέρω:

1. Ἀριθμ. εἰσαγ. 2761: Λαογραφική ἀποστολή εἰς χωρία τοῦ νομοῦ Σερρῶν, 19 Μαΐου-22 Ἰουνίου 1963, σχῆμα 8ο, σελ. 516.

¹ Ἀσματα (κείμενα) 33, ἠχογραφήσεις ἀσμάτων καί μελωδιῶν 250, φωτογραφίες 29, παραδόσεις 45, αἰνίγματα 2, μῦθοι 6, παραμύθια καί εὐτράπ. διηγήσεις 22, παροιμίες 16, εἰδήσεις σχετικές μέ λαϊκή κατοικία, ἐνδυμασία, τροφές, γεωργικό καί πομενικό βίο, ὕφαντική,

1. Βλ. Ἐπετηρίδα τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου, τόμ. 15-16 (1962-63), σελ. 391-392.

2. Γενικότερα, γιά τό λαογραφικό ὑλικό ἀπό τήν περιοχή τῶν Σερρῶν πού βρίσκεται κατατεθειμένο στό Κέντρο Λαογραφίας βλ. Γ.Ν. Αἰκατερινίδης, Συλλογές Λαογραφικῆς ὕλης ἀπό τήν περιοχή Σερρῶν στό Κέντρο Ἐρεῦνης Ἑλληνικῆς Λαογραφίας τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Σερραϊκά Χρονικά 11 (1993), σελ. 15-24.

γέννηση, γάμο, τελευτή, κοινων. οργάνωση, λαϊκή λατρεία και δεισιδαιμονία, μαγεία, ιατρική, αστρολογία, μετεωρολογία, μαντική. Η ύλη προέρχεται από τὰ χωρία: Ἁγία Ἐλένη, Νέο Σούλι, Ἅγιο Πνεῦμα, Ἐμμ. Παππᾶς, Ἀναστασία, Ἀγριανή, Μανδήλιο, Λευκοθέα, Πρώτη, Ροδολεῖδος, Παλαικώμη.

2. Ἀριθμ. εἰσαγ. 2762: *Λαογραφικὴ ἀποστολὴ εἰς τὰ χωρία Μικρὸ Σούλι, Ἐλαιώνα, Κορμίσταν, Ἀλιστράτην Σερρῶν, 24 Ἰουλ. - 23 Αὐγ. 1963, σχῆμα 8ο, σελ. 339.*

Ἄσματα (κείμε.) 18, ἠχογραφήσεις ἀσμάτων καὶ μελωδιῶν 97, παραδόσεις 40, μῦθοι, παραμῦθα, εὐτράπελες διηγήσεις 21, αἰνίγμ. 12, φωτογρ. 55, εἰδήσεις περὶ λαϊκῆς κατοικίας, ἐνδυμασίας, τροφῶν, γεωργικοῦ καὶ ποιμενικοῦ βίου, βιοτεχνίας, ὑφαντικῆς, παιδίου, γάμου, τελευτῆς, λαϊκῆς λατρείας, μαγείας, δεισιδαιμονίας, ιατρικῆς, μετεωρολογίας

3. Ἀριθμ. εἰσαγ. 2763: *Λαογραφικὴ ἀποστολὴ εἰς Νιγρίταν, Εὐκαρπίαν, Σιτοχώρι καὶ Χαροπὸν Σερρῶν, 9 Σεπτ. - 8 Ὀκτ. 1963, σχῆμα 8ο, σελ. 406.*

Ἄσματα (κείμε.) 32, ἠχογραφήσεις ἀσμάτων καὶ μελωδιῶν 131, παροιμίες 35, παραδόσεις 33, φωτογραφίες 45, παραμῦθα καὶ εὐτράπελες διηγήσεις 9, εἰδήσεις περὶ λαϊκῆς κατοικίας, τροφῶν, γεωργικοῦ καὶ ποιμενικοῦ βίου, βιοτεχνίας, παιδίου, γάμου, τελευτῆς, λαϊκῆς λατρείας, μαγείας, δεισιδαιμονίας, λαϊκῆς ιατρικῆς, μαντικῆς, τοπωνύμια κ.ἄ. ὕλη.

4. Ἀριθμ. εἰσαγ. 2779: *Λαογραφικὴ ἀποστολὴ εἰς χωρία τοῦ νομοῦ Σερρῶν, 18 Νοεμβρ. - 20 Δεκ. 1963, σχῆμα 8ο, σελ. 390.*

Ἄσματα (κείμε.) 9, ἠχογραφήσεις 202, παραδόσεις 13, παραμῦθα καὶ εὐτράπελες διηγήσεις 6, φωτογραφίες 69, εἰδήσεις περὶ λαϊκῆς κατοικίας, ἐνδυμασίας, γεωργικοῦ καὶ ποιμενικοῦ βίου, γεννήσεως, γάμου, τελευτῆς, λαϊκῆς λατρείας, μαγείας, δεισιδαιμ., δημ. ιατρικῆς, μετεωρολογίας, μαντικῆς, τοπωνύμια κ.ἄ. ὕλη, ἀπὸ τὰ χωρία: Ἀηδονοχώρι, Μελενικίτσι, Βαμβακόφυτο, Σησαμιά.

5. Ἀριθμ. εἰσαγ. 2938: *Λαϊκαὶ παραστάσεις (Καλόγερος) τὴν Δευτέραν τῆς Τυρινῆς εἰς Ἁγίαν Ἐλένην Σερρῶν. (Πρόσφ. ἀπὸ τὸ Κωστῆ Ἀνατ. Θράκης). Λαογραφικὴ ἔρευνα ἀπὸ 26.2.-4.3.1965, σχῆμα 8ο, σελ. 87.*

Περιγραφή γενομένης κινηματογραφήσεως μὲ 11 ἠχογραφήσεις καὶ 9 φωτογραφίες.

6. Ἀριθμ. εἰσαγ. 2946: *Λαογραφικὴ συλλογὴ ἐξ ἀποστολῆς εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ νομοῦ Σερρῶν, 9 Ἀπρ. - 4 Μαΐου 1965, σχῆμα 8ο, σελ. 201.*

Ἄσματα 4, ἠχογραφήσεις 80, παραδόσεις 8, παροιμίες 4, φωτογραφίες 74, εἰδήσεις περὶ κατοικίας, ἐνδυμασίας, τροφῶν, βίων (γεωργικοῦ, κτηνοτροφικοῦ, ἀλιευτικοῦ), παιδίου, γάμου, κοινων. οργάνωσης, λατρείας καὶ δεισιδαιμ., ιατρικῆς, μετεωρολογ., περιγραφή κινηματογραφηθέντων λαϊκῶν λατρευτικῶν ἐθίμων κ.ἄ. ὕλη ἀπὸ τὰ χωρία: Ἄνω καὶ Κάτω Ὀρεινή, Ἁγία Ἐλένη, Βαμβακόφυτο, Νέο Σούλι.

7. Ἀριθμ. εἰσαγ. 3168: *Εἰδικὴ λαογραφικὴ ἀποστολὴ εἰς νομόν Σερρῶν πρὸς κινηματογράφησιν, φωτογράφησιν καὶ ἠχογράφησιν ἐθιμικῶν τελετῶν, ὡς καὶ καταγραφὴν πληροφοριῶν τοῦ ἐκ παραδόσεως λαϊκοῦ πολιτισμοῦ, ἀπὸ 26 Φεβρ. - 8 Μαρτ. 1967, σχῆμα 8ο, σελ. 207.*

ἠχογραφήσεις 55, φωτογραφίες 96, κινηματογραφήσεις 5, παραδόσεις, μῦθοι, παροιμίες, αἰνίγματα, εἰδήσεις περὶ ἐνδυμασίας, γεωργικοῦ καὶ ποιμενικοῦ βίου, γάμου, παιδίου, κοινωνικῆς οργάνωσης, λαϊκοῦ δικαίου, λατρείας, μαγείας καὶ δεισιδαιμονίας, μαντικῆς κ.ἄ. ὕλη ἀπὸ τὰ χωρία: Ἀγριανή, Σιτοχώρι, Ἁγία Ἐλένη, Ν. Σούλι.

Όπως γίνεται φανερό από τό συνοπτικό περιεχόμενο τῶν χφων, ἐφόδια γιά τήν καταγραφή τοῦ ὑλικοῦ ὑπῆρξαν ὄχι μόνο τό μολύδι καί τό χαρτί, ἀλλά καί τό μαγνητόφωνο καί ὁ φωτογραφικός φακός καί ἀκόμη, μέσο σπάνιο γιά τήν ἐποχή, ὁ φακός τῆς κινηματογραφικῆς μηχανῆς, ἰδιαίτερα πολύτιμος γιά τήν καταγραφή δρωμένων³.

Ἀπό τό ἀποθησαυρισμένο αὐτό ὑλικό δημοσιεύω σήμερα μιά σειρά φωτογραφιῶν ἀπό ἔθιμα καί ἄλλες ἐκφάνσεις τοῦ πλούσιου λαϊκοῦ πολιτισμοῦ τῆς περιοχῆς τῶν Σερρῶν, μέ τή βεβαιότητα ὅτι οἱ φωτογραφίες αὐτές, μέ τήν τοπική καί χρονική αὐθεντικότητά τους, ἄρα μέ τήν ἀλήθεια πού ἐκφράζουν, διασώζουν ἀνεπανάληπτες στιγμές τῆς παραδοσιακῆς ζωῆς σέ μιά ἐποχή ὅπου τά στοιχεῖα πού ἀποτύπωσε ὁ φακός λειτουργοῦσαν ἀκόμα ὡς ἀναγκαιότητα καί καθημερινή πραγματικότητα στό πλαίσιο τῆς ἐθιμικῆς ζωῆς.

Οἱ λεξάντες τῶν εἰκόνων εἶναι λιτές, ὅπου ὅμως χρειάζεται περαιτέρω ἀνάπτυξη ἢ διευκρίνιση, τοῦτο γίνεται στά σχόλια πού ἀκολουθοῦν, ὅπου ἀναγράφεται καί ὁ ἀριθμός τοῦ οἰκείου χφου μέ τό ὅποιο συνδέεται κάθε εἰκόνα.

Σημειώνεται ὅτι τά τελευταῖα χρόνια παρατηρεῖται ἀξιόλογη δραστηριότητα γύρω ἀπό τή φωτογράφιση μορφῶν τοῦ λαϊκοῦ μας πολιτισμοῦ μέ τήν ἐκδοση εἰδικῶν λευκωμάτων, καθῶς καί μέ συναφεῖς ἐκδηλώσεις. Ἡ Ἑλληνική Λαογραφική Ἐταιρία π.χ., τόν Νοέμβριο τοῦ 1989, πραγματοποίησε συνθετική ἐκδήλωση μέ θέμα «Λαογραφική Φωτογραφία»⁴.

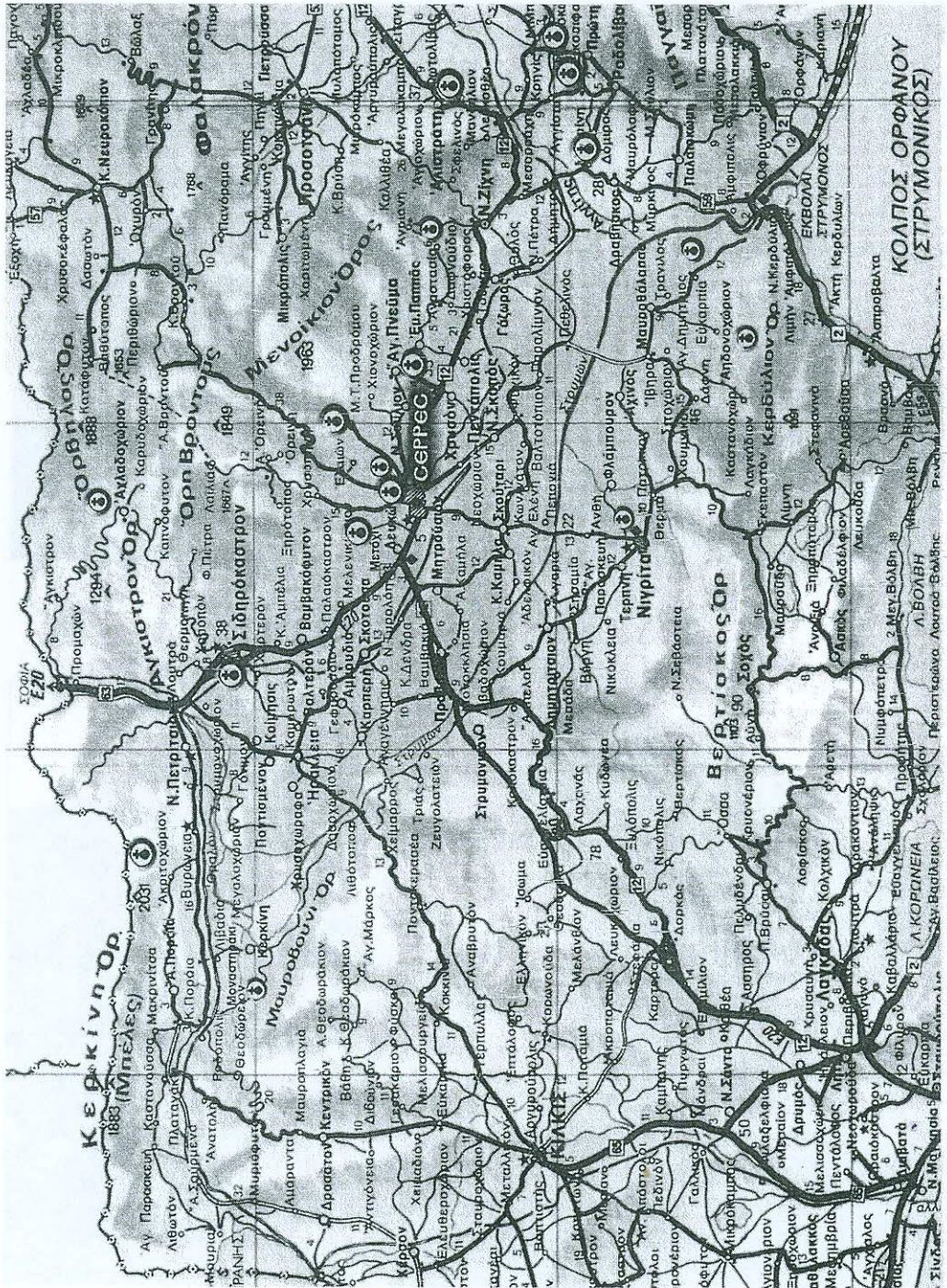
Ἐπίκαιρη ἐν προκειμένω εἶναι ἡ ἐπισήμανση τοῦ καθηγητοῦ Δ. Σ. Λουκάτου, ὅτι «ἡ παρατηρουμένη σήμερα διάθεση γιά ἀνατυπώσεις παλαιῶν φωτογραφιῶν προσώπων μέ τίς τοπικές ἐνδυμασίες τους, ἢ τοπίων καί οἰκισμῶν (κάρτ-ποστάλ), πού κινοῦνται καί οἰκονομικῶς, δείχνουν ὅτι τίποτε δέν χάνεται στήν κοινωνική ζωή μας, καί ὅτι κάθε τί, πού σέ μιά χρονική περίοδο περιφρονεῖται, σέ ἄλλη περίοδο προβάλλεται»⁵.

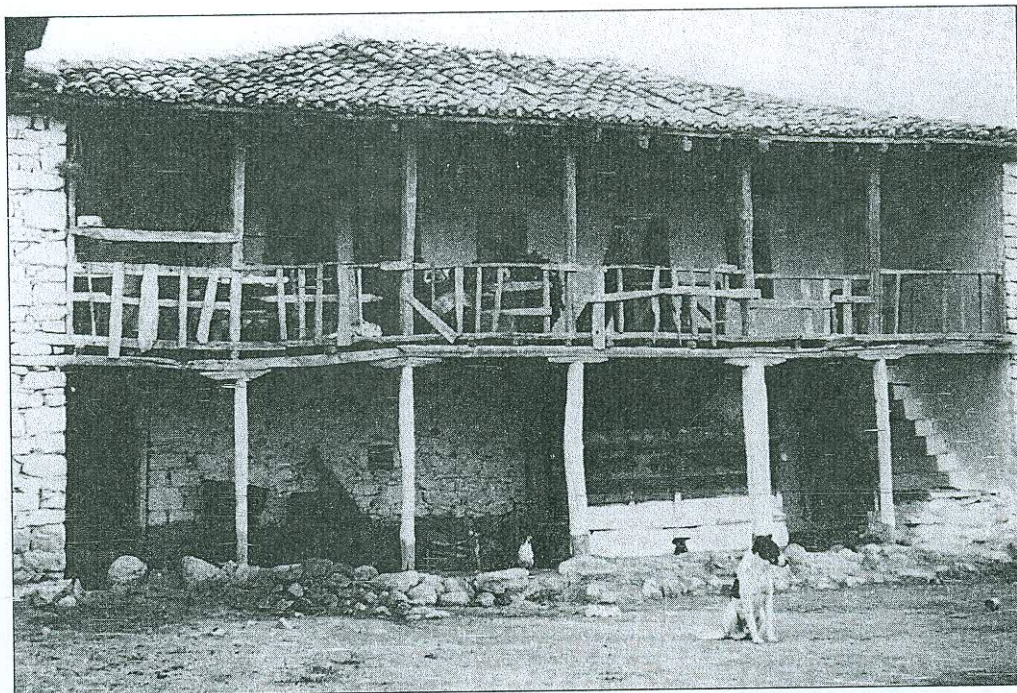
3. Βλ. Γ.Ν. Αἰκατερινίδης, Ἐπί τῆς πρῶτης προσπάθειας καταγραφῆς δρωμένων. Πρακτικά Ἀ' Διεθνoῦς Συνεδρίου: «Δρώμενα-Σύγχρονα Μέσα καί Τεχνικές Καταγραφῆς τους». Κέντρο Λαϊκῶν Δρωμένων Κομοτηνῆς, 1997, σελ. 101-108. Στό πλαίσιο τοῦ Συνεδρίου αὐτοῦ (4-6 Ὀκτ. 1996) λειτούργησε καί Ἐκθεση Φωτογραφίας μέ θέμα τά Λαϊκά Δρώμενα. Οἱ λήψεις ἦταν τοῦ ὑποφαινομένου καί τήν ὅλη φροντίδα εἶχε τό Κέντρο Δρωμένων, τοῦ ὁποῖου ὑπῆρξα ἀπό τά πρῶτα μέλη τῆς Ἐπιστημονικῆς καί Καλλιτεχνικῆς Ἐπιτροπῆς (Πρακτικά, ὅ.π., σελ. 197-210).

Γιά τίς κινηματογραφῆσεις ἀπό τό Νομό Σερρῶν βλ. οἰκείο βιβλίο καταγραφῆς τοῦ Κέντρου Λαογραφίας (ἀρ. 4, 8, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 48, 49, 50, 51, 52).

4. Βλ. Λαογραφία 35 (1987-89), σελ. 476-477· βλ. καί Μ.Γ. Μερικλῆς, Λαογραφικά Ζητήματα. Ἀθήνα 1989, σελ. 282-287.

5. Λαογραφία, ὅ.π., σ. 477.

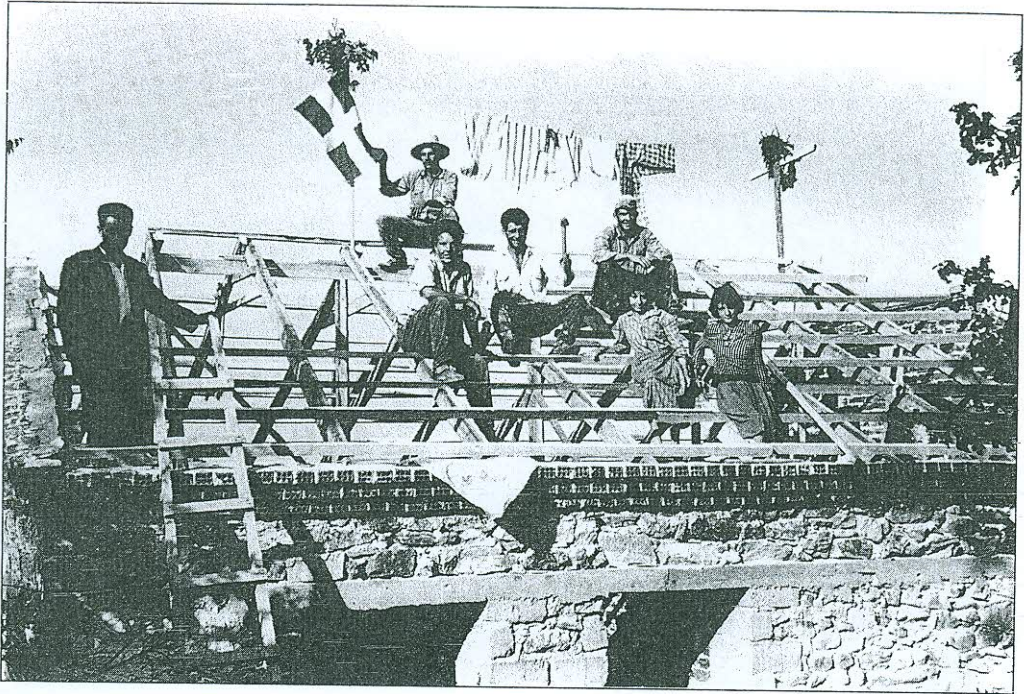

1. Άγροτικό σπίτι με χαγιάτι (Μελενικίτσι, 1963).

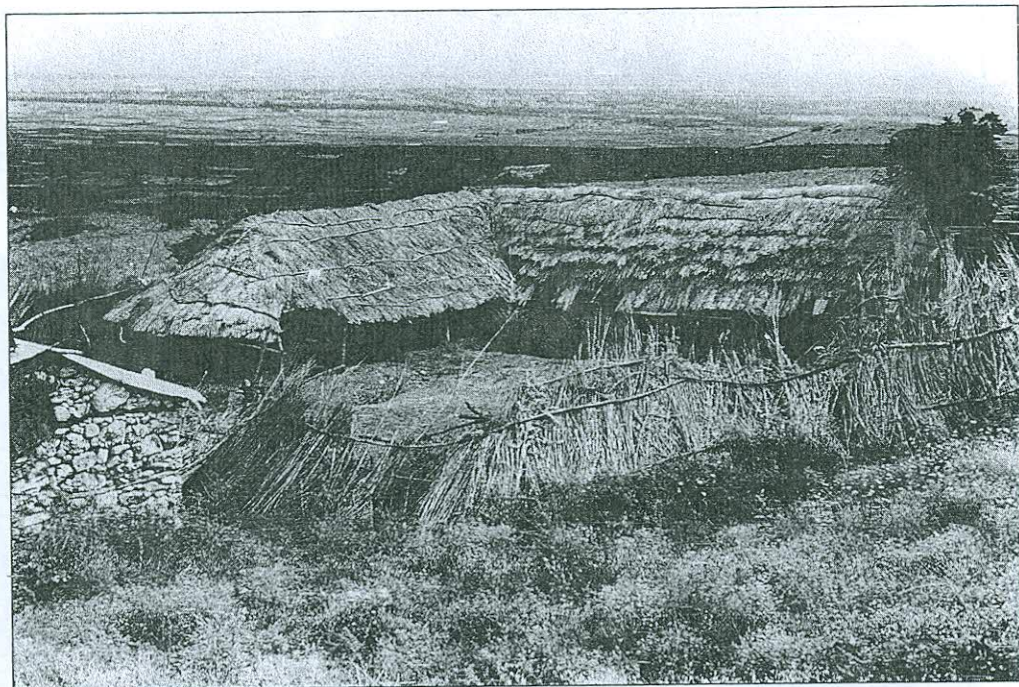
2. Έρειπωμένο άγροτικό σπίτι (Σιτοχώρι, 1963).

3. Προσφορά δώρων στους μαστόρους (Ροδολεΐδος, 1963).

4. Ύπαιθριος άχυρώνας (Χαροπόν, 1963).

5. Στάνη στην περιοχή της Κορμίστας (1963).

6. Τά βοοειδή του χωριού οδηγούνται άγεληδόν για βοσκή (Άλιστράτη, 1963).

7. Μητρική φροντίδα...

8.

... και στοργή (Κάτω Όρεινή, 1965).

9. Καθημερινή ανδρική και γυναικεία ένδυμασία, δημιουργήματα του σπιτικού άργαλειού (Αγριανή, 1963).

10. Παρασκευή «πλιγουριού» (Σιτοχώρι, 1963).

11. Όργωμα μέ σιδερένιο άλέτρι (Σιτοχώρι, 1963).

12. Μεταφορά σίκαλης (Άγία Έλένη, 1963).

13. Τό μάζεμα τοῦ καπνοῦ...

14.

... καί τό «μπούρλιασμά» του (Μικρό Σούλι, 1963).

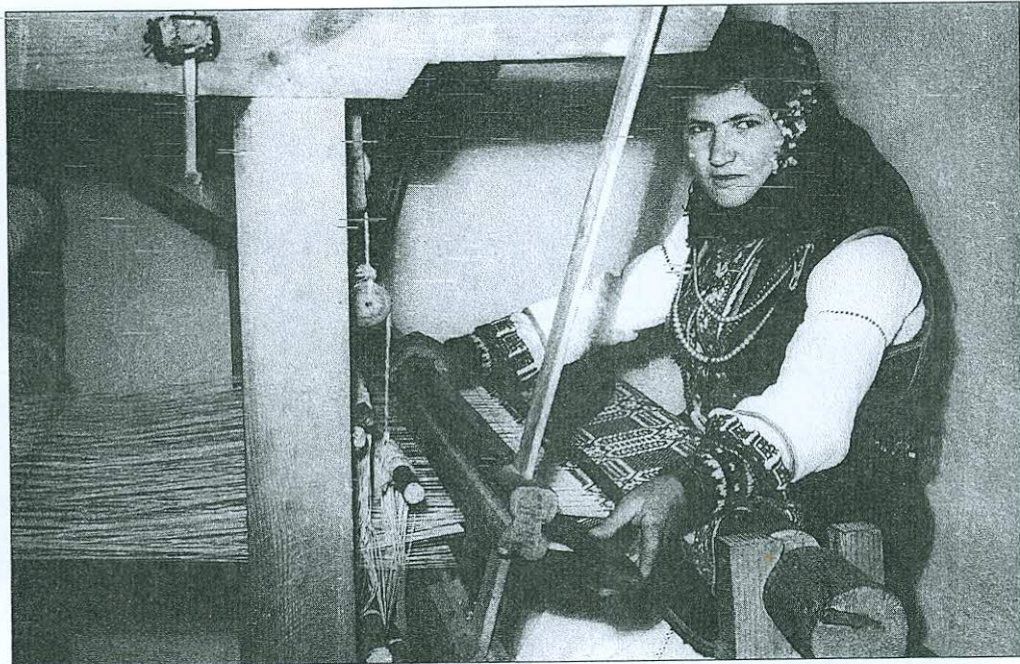
15. Ξάσιμο μαλλιού με τά χέρια...

16. ...καί τύλιγμα του νήματος με «τσικρίτσι» (Σιτοχώρι, 1963).

17. Προετοιμασία άργαλειού (Χαροπό, 1963).

18. Άργαλειός στην Κάτω Όρεινή (1965).

19. Ξεσπύρισμα καλαμποκιού (Εύκαρπία, 1963).

20. Ο νονός πετάει χρήματα μετά τή βάφτιση...

21. ...καί τά παιδιά τά μαζεύουν (Αηδονοχώρι, 1963).

22. Μεταφορά τῆς προίικας...

23.

...καί τοῦ πέπλου (Μελενικίτσι, 1963).

24. Γαμήλια ψωμιά καί μῆλα συμβολικά εὐγονίας (Μελενικίτσι, 1963).

25. Ἡ νύφη σπάζει κουλούρι φτάνοντας στήν ἐκκλησία (Βαμβακόφυτο, 1963).

26. Στέψη με άσημένα στέφανα της εκκλησίας (Μελενικίτσι, 1963).

27. Η νύφη παίρνει νερό από τη βρύση του χοριού (Μελениκίτσι, 1963).

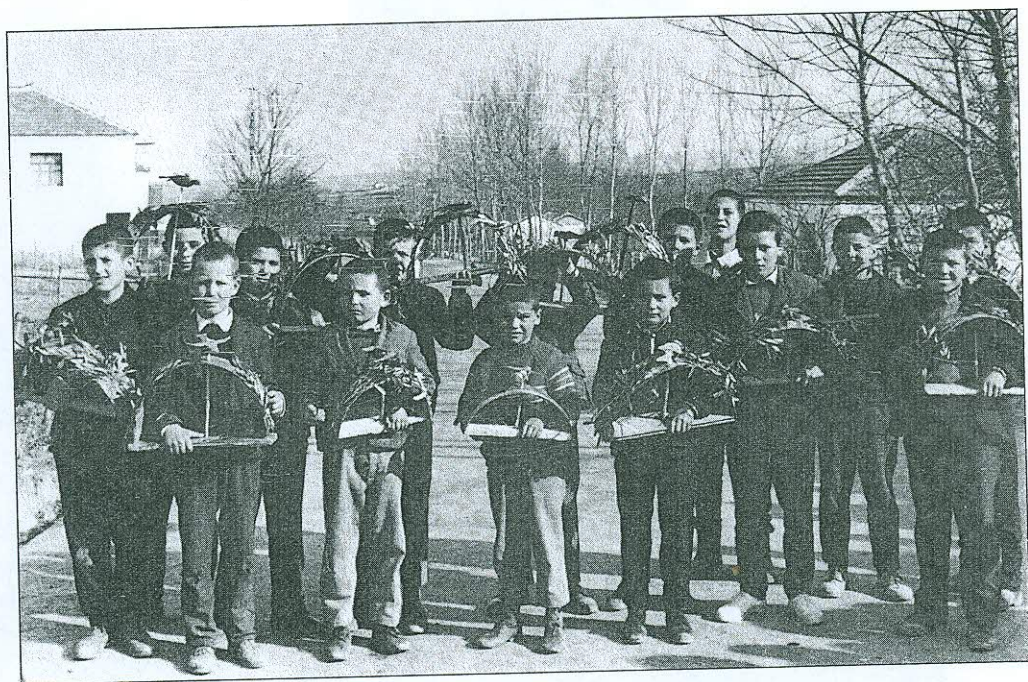
28. Πηγαίνοντας λειτουργίες στην εκκλησία (Άγριανή, 1963).

29. Προς τό νεκροταφείο, ένα μουντό δειλινό Ψυχοσαββάτου (Άγριανή, 1963).

30. Χελιδόνισμα στην Άγκριανή (1967).

31. Χελιδονιστές στο Σιτοχώρι (1967).

32. Ο «Καλόγερος», τό σημαντικό εϋετηρικό δρώμενο τής Θράκης, ἐπιβιώνει μέ ιδιαίτερη ζωντάνια στήν Ἁγία Ἐλένη (1965).

33. Λαζαρίνες στην Άγία Έλένη (1965).

34. Άγερμοί την Κυριακή τῶν Βαΐων στό Βαμβακόφυτο (1965).

35. Νέοι τῆς Κάτω Ὀρεινῆς καί ἀραβωνιασμένες κοπέλες...

36. ...κνκλώνουν τό χωριό τήν Πέμπτη τῆς Διακαινησίμου (1965).

37. Εύλογία «κουρμπανιού» στην Κάτω Όρεινή (Πέμπτη τῆς Διακαιησίμου, 1965).

38. Παιδιά στη σειρά για να πάρουν...

39. ...«κουρμπάνι» (Κάτω Όρεινή, Πέμπτη Διακαινησίμου, 1965).

40. «Άϊ-Γιώργης», σέ αναπαράσταση τῆς δρακοντοκτονίας στό Νέο Σούλι (1965).

41. Περιφορά εικονισμάτων...

42.

...και «ύψωμα» δέντρων (Νέο Σούλι, 1965).

43. Χορός θριαμβικός που ο Άγιος σκότωσε τό δράκοντα (Νέο Σούλι, 1965).

44. «Τό πανηγύρι ἦταν πολύ κι ὁ τόπος ἦταν λίγος» (Νέο Σούλι, 1965).

45. Άγώνας λιθοβολίας στο πανηγύρι του άγιου Γεωργίου στο Νέο Σούλι (1965).

46. Άγώνας πάλης στο πανηγύρι του άγιου Πνεύματος στο ομώνυμο χωριό (1963).

47. Άναστενάρισσες σέ ἔκσταση (Άγία Ἐλένη, 1976).

48. Πομπική πορεία Άναστενάρηδων (Άγία Ἐλένη, 1973).

49. Προσφορά άπαρχών στη βρύση (Μικρό Σούλι, 1963).

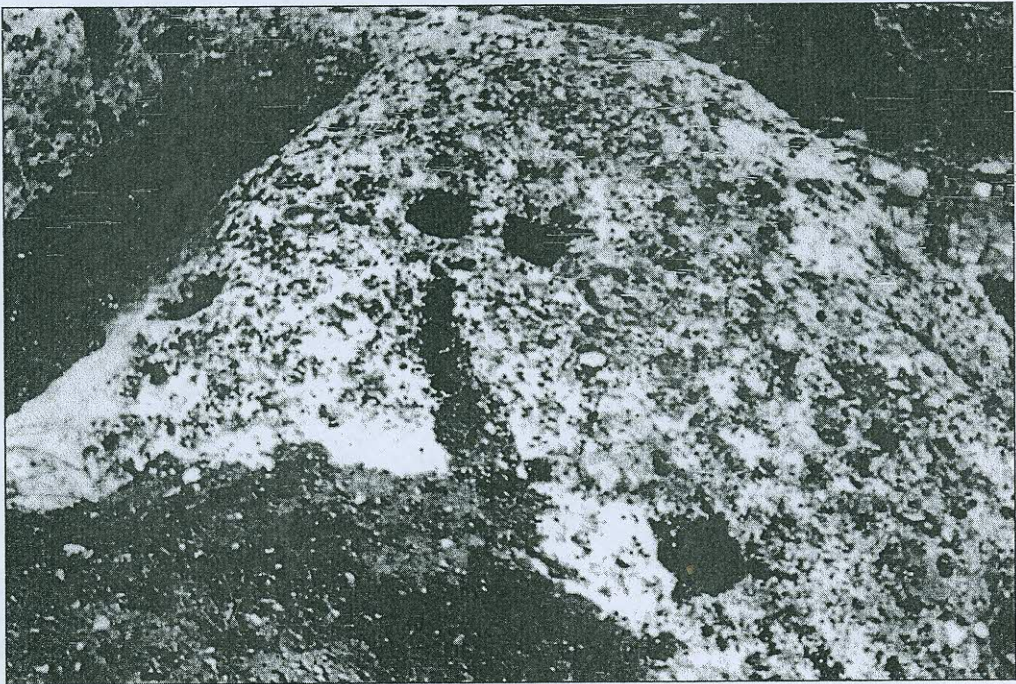
50. Προσφορά άπαρχών στη βρύση (Άγριανή, 1967).

51. Γκάντα καί νταχαρές, αγαπημένα όργανα στή Μακεδονία (Άγριανή, 1967).

52. «Γουρνίγια», τό μέρος όπου ξεκουραζόταν ό Μ. Άλέξανδρος (Ροδολεΐδος, 1963).

53. «Πατήματα του Βουκεφάλα» σέ βράχο (Μανδήλι, 1963).

*Μέ τον Γιώργη Γιαβάση, μεγάλη μορφή του νεώτερου 'Αναστεναρισμού
('Αγία 'Ελένη, Φεβρουάριος 1965).*

ΕΠΕΞΗΓΗΣΕΙΣ - ΣΧΟΛΙΑ

1. Χφο αρ. 2779, σελ. 171: «Παλιά τό σπίτι τό χτίζαμε από πέτρες καί από λάσπη. Λάσπη μέ άχυρο. Άν βάλεις σοβά, πάλι μέ λάσπη. Επί Τουρκίας όλα τά σπίτια ήταν χαμηλά. Όταν έφηνγαν οί Τούρκοι, άρχισαν νά φτιάχνουν δίπατα σπίτια».

2. Χφο αρ. 2763, σελ. 303. Έμφανής ή χρήση καί διάταξη τών βασικών οικοδομικών υλικών, τής άκατέργαστης πέτρας καί τοῦ ήμικατεργασμένου ξύλου. Έμφανής επίσης ή έλλειψη σοβά.

3. Χφο αρ. 2761, σελ. 415: «Όταν θεμελιώνουν, κάνουν κουρμπάνι, πετεινό ή άρνί. Όταν μπει ή σκεπή, πηγαίνουν δώρα γιά τούς μαστόρους. Τά κρεμοῦν επάνω σέ ένα σχοινί, τεντωμένο. Τό δώρο φέρουν οί φίλοι καί οί συγγενείς τοῦ ιδιοκτήτη. Βάζουν μόλις γίνει ή σκεπή, πρίν στρωθοῦν τά κεραμίδια, στεφάνια από λούλουδα, σταυρό καί σημαία. Μόλις έρθει τό δώρο, οί μαστόροι φωνάζουν δυνατά γιά νά άκούονται από όλο τό χωριό: “Καλώς μās ήρθε τό δώρο από τόν... Έκτίμησε τούς μαστόρους. Όσα λουλούδια στά βουνά, γεννήματα στους κάμπους, τόσο καλά καί άγαθά νά τοῦ δώσει ο Θεός. Τόν ευχαριστοῦμε”. Η: “Ακούστε, χωριανοί Ό... νά ζήσει, νά γεράσει καί νά αξιωθεί κι αυτός νά χτίσουμε γιά τά παιδιά του”». (Γιά τό έθιμο βλ. Γ.Ν. Αϊκατερινίδης, Έθιμολογικά έλληνικης λαϊκής οικοδομίας. «Άρμός», τιμητικός τόμος στόν καθηγητή Ν.Κ. Μουτσόπουλο, Α.Π.Θ., Πολυτεχνική Σχολή, τόμ. Α΄, Θεσσαλονίκη 1990, σελ. 147-166).

4. Χφο αρ. 2763, σελ. 307.

5. Χφο αρ. 2762, σελ. 304.

6. Χφο αρ. 2762, σελ. 303. Τή φροντίδα γιά τήν καθημερινή βοσκή τών βοοειδών είχε ο άγελαδάρης, ο όποιος εκλεγόταν από τούς χωρικούς ύστερα από σχετική μειοδοσία μεταξύ τών ενδιαφερομένων. Η θητεία του ήταν έξαμηνιαία ή ετήσια καί ή άμοιβή του συνήθως καταβαλλόταν σέ τοπικά προϊόντα. Τά ίδια ίσχυαν καί γιά τόν άλογάρη.

7. Χφο αρ. 2946, σελ. 168, αρ. 8. Τή δεκαετία τοῦ '60 ήταν άκόμη σέ χρήση τόσο ή καθημερινή όσο καί ή επίσημη γυναικεία ένδυμασία, δημιουργήματα τοῦ τοπικοῦ άργαλειοῦ. (Βλ. καί εικόνα αρ. 18).

8. Χφο αρ. 2946, σελ. 170, αρ. 11: «Τό παιδί τό βάζει ή μάνα στήν πλάτη καί τό κουβαλάει...».

9. Χφο αρ. 3168, σελ. 178, αρ. 51.

10. Χφο αρ. 2763, σελ. 88: «Στά χερόμυλα κάνουμε τό πλιγούρ'. Πλένομε τό στάρι, τό καθαρίζομε, τό χτυποῦμε βρεμένο σέ ξύλινο χαβάνι, βγάζομε τή φλούδα καί μετά αυτό τό άλέθομε καί γίνεται τό πλιγούρ'. Άπ' αυτό βγάζομε γλυκό τραχανά. Βράζομε τό γάλα καί μέσα ρίχνομε τό πλιγούρ'. Γίνεται καί πίτα».

11. Χφο αρ. 2763, σελ. 317, αρ. 29.

12. Χφο αρ. 2946, σελ. 174, αρ. 20.

13-14. Χφο αρ. 2762, σελ. 9-10: «Ύστερα από σαράντα πέντε μέρες περίπου από τό φύτεμα τοῦ καπνοῦ, άρχίζει τό μάζεμα... Γίνεται τή νύχτα, προπαντός τά ξημερώματα... Τό φύλλο τό μαζεύομε μέσα σέ μεγάλα κοφίνια από λυγαριά. Τά μεταφέρουμε στά σπίτια κι εκεί άρχίζει τό μπούρλιασμα, δηλαδή τό πέραςμα τών φύλλων μέσα σέ σιδερένιες χοντρές βελόνες, καπνοβελόνες. Μετά τά περνοῦν σέ σπάγγο καί τά βάζουν σέ τελάρα καί τά αφήνουν στόν ήλιο γιά νά ξεραθοῦν...».

15-16. Χφο αρ. 2763, σελ. 319.

17. Χφο αρ. 2763, σελ. 320, αρ. 35.

18. Χφο αρ. 2946, σελ. 166. (Πβ. καί εικόνα αρ. 7).

19. Χφο αρ. 2763, σελ. 78: «Τοποθετοῦν κάτω μιά τσάπα καί πάνω ἐκεῖ χτυποῦν τό καλαμπόκι καί ξεσπυρίζεται».

20-21. Χφο αρ. 2779, σελ. 43-44: «Ἡ μάνα καί ὁ πατέρας τοῦ παιδιοῦ μνήσκουν στό σπίτι. Περιμένουν τό ὄνομα. Τό βαφτίζουν τώρα στήν ἐκκλησία. Τό ὄνομα τό λέει ὁ νοῦνος... Τά παιδούδια πηλαλοῦν (τρέχουν) νά πάνε τό ὄνομα στό σπίτι νά πάρουν μάρτυρες ἀπό τόν πατέρα. Στήν ἐκκλησία πάλι τά ἴδια. Ὁ νοῦνος δίνει χρήματα κι αὐτός».

22-23. Χφο αρ. 2779, σελ. 375-376.

24. Χφο αρ. 2779, σελ. 378, αρ. 50. Τά ψωμιά προσφέρονται στόν κουμπάρο. Ὁ συμβολισμός τῶν μήλων: τά δύο νά γίνουν τρία, δηλαδή σύντομα τό τεκνοποιήσει τό ζεῦγος.

25. Χφο αρ. 2779, σελ. 149-150, αρ. 57: «Προτοῦ φθάσουν στήν ἐκκλησία, μόλις βγοῦν ἀπό τό σπίτι, βάζουν κουλούρια στά χέρια τῆς νύφης καί ὅταν φθάνει στήν ἐκκλησία, σταματάει, γυρνάει πρὸς ἀνατολᾶς, προσκυνάει, κάνει τό σταυρό της καί σπάει τό κουλούρι πάνω στό κεφάλι της. Τό πετάει μπροστά μέ τό ἓνα χέρι καί μέ τό ἄλλο πίσω. Τά παίρνουν ἔπειτα τά κομμάτια τά κορίτσια καί τά βάζουν κάτω στό μαξιλάρι τους νά διοῦν ποῖο θά πάρουν. Ὅποιον ὄνειρέψει (ὄνειρευτεῖ) τό βράδυ, αὐτόν θά πάρει».

26. Χφο αρ. 2779, ὁ.π., σελ. 117: «Ἡ ἐκκλησία ἔχει στέφανα δικά της καί μέ αὐτά γίνονται οἱ γάμοι». Τά χαρτονομίσματα στό στήθος τῶν νεονύμφων εἶναι δῶρα συγγενῶν καί φίλων.

27. Χφο αρ. 2779, σελ. 120-121: «Τήν Τρίτη τό βράδυ μαζεῦνται κορίτσια, τραγουδᾶνε καί πηγαίνουν τή νύφη μέ μιά κανάτα ἄδεια στή βρύση. Μόλις φθάσει ἐκεῖ θά προσκυνήσει ἡ νύφη στή βρύση τρεῖς φορές καί θά ρίξει τρεῖς κανάτες νερό, πίσω της, δεξιά καί ἀριστερά. Μετά θά γεμίσει τήν κανάτα τρεῖς φορές καί θά τό χύσει. Ἀφήνει τήν τρίτη φορά λίγο νερό καί πηγαίνει καί στήν ἄλλη βρύση. Τά ἴδια κάνει κι ἐκεῖ. Μετά γεμίζει τήν κανάτα νερό ἀπό τή δεύτερη βρύση καί πηγαίνουν στό σπίτι. Ρίχνει στό γαμπρό νερό ἡ νύφη. Οἱ φίλοι του τοῦ ρίχνουν στάχτη στά χέρια του. Ἡ νύφη, μόλις πλυθεῖ ὁ γαμπρός, τοῦ δωρίζει μιά πετσέτα. Πηγαίνουν μέσα τά κορίτσια, τά κερνάει ἡ νύφη, κάνουν ἀπό κανένα τραγούδι καί χορό καί τελειώνει ὁ γάμος».

28-29. Χφο αρ. 3168, σελ. 69: «Τό μικρό Ψυχοσάββατο πηγαίνομε στήν ἐκκλησία οἱ μπάμπες μέ πανέρια λειτουργιές καί μπομπόλια (βρασμένο σιτάρι) μέ ζάχαρη, μέ κανέλλα καί σουσάμι. Ἐκεῖ τά ἀραδιάζομε σειρές-σειρές καί ἀνάβομε κερᾶκια ἐπάνω καί ὁ παπᾶς ὕστερα τά διαβάζει στά τελευταῖα. Μετά τά μοιράζομε στόν κόσμο, πού λέει «Θεός συγχωρέσει». Ὑστερα καθεμιά πηγαίνει στό σπίτι της, παίρνει θυμίαμα καί κερᾶ καί νερό καί κρασί, καί πηγαίνει στό νεκροταφεῖο καί θυμιάζει, ἀνάβει κερι καί χύνει τό νερό ἀπάνω στόν τάφο. Ἔτσι τό ἔχομε. Εἶναι καλό τό νερό νά τό ρίχνεις στόν τάφο. Καί ἅμα πεθάνει κανείς, σαράντα μέρες πηγαίνουν κάθε πρωί καί κάθε βράδυ καί θυμιάζουν καί ρίχνουν καί νερό στόν τάφο ἐπάνω».

30-31. Χφο αρ. 3168, σελ. 36-38, 77-78. Γιά τό ἔθιμο βλ. Γ.Ν. Αϊκατερινίδης, Τό χελιδόνισμα στήν περιοχὴ τῶν Σερρών. Σεραϊκά Χρονικά 7 (1973), σελ. 115-130.

Βλ. και τοῦ ἰδίου, Τό χελιδόνισμα στήν περιοχή τῆς Μακεδονίας. Πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου: «Τό δημοτικό τραγούδι τῆς Μακεδονίας», Δήμος Θεσσαλονίκης, 1993, σελ. 17-26.

32. Χφο ἀρ. 3168, σελ. 81-91. Γιά τό ἔθιμο βλ. Γ.Ν. Αἰκατερινίδης, «Καλόγερος». Ἕνα εὐετηρικό ἔθιμο τῆς Θράκης. Σερραϊκά Χρονικά 8 (1979), σελ. 195-206.

33. Χφο ἀρ. 2946, σελ. 26: «Ἐρχεται ἡ Παρασκευή καί πααίνουν τά κοριτσέλια καί τά δύο καί κάνουν τό Λάζαρη. Τό βράδυ ὕστερα πααίνουν καί τότε βάζουν ἀπό τρεῖς μετάνοιες κάθε παιδί καί τότε φωτίζουν. Μέ λουλούδια παίρνουνε νερό καί τότε φωτίζουν καί ὕστερα φεύγουν στό σπίτι καί τόν παραμένουν τό Λάζαρη, μένουν δηλαδή μαζί μέ τό Λάζαρη σ' ἕνα σπίτι. Τότε βάζουν κάτω στήν Παναγία καί κοιμοῦνται δίπλα. Τά κορίτσα κάνουν ἕνα Λάζαρη ἀπό πανιά κόκκινα καί τόν κάνουν σάν κοριτσάκι. Τόν βάζουν κόκκινο μαντήλι. Τό πρωί-πρωί ὕστερα τό Σάββατο (τοῦ Λαζάρου) σηκώνονται τά παιδιά (τά κορίτσια) καί στολίζουν καί βάζουν τά καλά τους τά ρούχα καί βάζουν μετάνοια στό σπίτι πού μένουν τό Λάζαρη στήν Παναγία καί παίρνουν τό Λάζαρη καί γυρίζουν τό χωριό. Τό ἕνα κορίτσι κρατᾶ τό Λάζαρη καί τό ἄλλο ἕνα καλάθι καί τραγουδοῦν καί μαξεύουν ὅ,τι τά δώσουν».

34. Χφο ἀρ. 2946, σελ. 73: «Σήμερα ἔχομε Λάζαρο, αὔριο τῶν Βαγιῶν κάνομε τό Λάζαρη. Ἀπό παλιά τόν κάναμε τήν Κυριακή. Τά κορίτσια τά μικρά βάζουν φορεσιά παλιά καί κρατοῦνε ἕνα καλάθι γιά ἀβγά καί γυρίζουν τά σπίτια καί τραγουδᾶνε σέ κάθε σπίτι καί χορεύουν. Γυρίζουν ὅλο τό χωριό».

35-36. Χφο ἀρ. 2946, σελ. 30-31: «Μετά τό Πάσχα γυρνᾶμε τίς εἰκόνες στό μπαῖρ' (βουνό) μέχρι πού βαστάει τό σύνορο τοῦ χωριοῦ. Τό κάνομε μετά τό Πάσχα, τήν Πέμπτη. Μαξεύεται τό χωριό, ἔρχεται ὁ παπάς καί βγάξομε τά εἰκονίσματα. Πρῶτα θά κάμει λειτουργία ἐδῶ. Τά εἰκονίσματα κρατοῦνε τά παιδιά. Ἕναν καιρό πού εἶχαμε ταχτικό παπά πήγαινε καί ὁ παπάς μαζί. Γίνεται γιά τά σύνορα, γιά νά τά φυλάει ὁ Θεός νά μή πέφτει χαλάζι». (Βλ. καί Γ.Ν. Αἰκατερινίδης, Ἐαρινά ἔθιμα λαϊκῆς λατρείας ἀπό τήν περιοχή Σερρών. Πρακτικά Α΄ Συμποσίου Λαογραφίας Βορειοελλαδικοῦ χώρου. ΙΜΧΑ, Θεσσαλονίκη 1975, σελ. 11-20. Τοῦ ἰδίου, Πασχαλινές περιφορές εἰκόνων. Ἐφημ. «Καθημερινή», 1 Ἀπριλίου 2001, «Ἐπτά Ἡμέρες», σελ. 28-29).

37-39. Χφο ἀρ. 2946, σελ. 48-49: «Τό Πάσχα κάνομε κουρμπάνι. Κόβουμε δυό-τρία ἀρνιά καί τά μοιράζομε σ' ὅλο τό χωριό δωρεάν. Τά βράζουν καί μέσα βάζουν πλιγούρ' ἀπό στάρ' καθαρό. Βάζουν τώρα καί ρύζι γιά εὐλογία. Τό κουρμπάνι τό ἀγοράζει ἡ ἐκκλησιαστική ἐπιτροπή. Πάσχα ὅταν λέμε, ἐννοοῦμε τήν Πέμπτη μέρα». Γιά τά κουρμπάνια, εἰδικότερα, βλ. Γ.Ν. Αἰκατερινίδης, Νεοελληνικές αἵματηρές θυσίες. Λειτουργία-Μορφολογία-Τυπολογία. Ἀθήναι 1979 (διδασκαρική διατριβή, ἔκδοση Ἑλληνικῆς Λαογραφικῆς Ἑταιρείας).

40-45. Χφο ἀρ. 2946, σελ. 81-84: λαϊκός ἑορτασμός τοῦ ἀγίου Γεωργίου μέ περιφορά εἰκονισμάτων καί ὕψωμα δέντρων καί ἀκόμα μέ ἀναπαράσταση τοῦ γνωστοῦ θαύματος τῆς δρακοντοκτονίας ἀπό τόν Ἅγιο. Βλ. σχετικά: Γ.Ν. Αἰκατερινίδης, Ὁ ἑορτασμός τοῦ ἀγίου Γεωργίου εἰς Νέον Σούλι Σερρών. Σερραϊκά Χρονικά 5 (1969), σελ. 129-148.

46. Χφο ἀρ. 2761, σελ. 286-287. Ὁ νικητής παίρνει συνήθως ἕνα κατσίκι ὡς ἐπαθλο· τό ἀγώνισμα διεξάγεται μέ τή συνοδεία ζουρνάδων καί νταουλιού.

47-48. Εικόνες από επανειλημμένες, από τό 1963, έρευνες (μέ αυτοψία) τοῦ έθίμου τῶν Ἀναστεναρίων στήν Ἁγία Ἐλένη. Βλ. σχετικά: Γ.Ν. Αϊκατερινίδης, Ἀναστενάρια: Μύθος καί πραγματικότητα. Σερραϊκά Χρονικά 11 (1993), σελ. 179-206.

49. Χφο ἀρ. 2762, σελ. 25-26: «*Τώρα πού άλωνίζου, από τό πρώτο στόρ' φτιάχνομε μιά πίτα. Τήν ψήνομε, τή βγάζομε καί τήν πᾶμε στή βρύση. Κόβομε ένα κομματάκι, τό δουτᾶμε στό νερό καί τό αφήνομε εκεί. Τό λέμε τζίτζιροκλικο¹. Τήν πίτα τή μοιράζομε στό μαχαλά*». (Βλ. καί Γ.Ν. Αϊκατερινίδης, Ἀπαρχές, λατρευτικές καί εὐετηρίας, στή νεοελληνική έθιμολογία. Λαογραφία 37, 1993-94, σ. 63).

50. Χφο ἀρ. 3168, σ. 52: «*Από τό νέο στόρ' κάνομε μιά πίτα, άνοιχτή στή μέση, σά κουλούρι, καί τό πηγαίνουν στή βρύση καί τό περνοῦν στή σωλήνα στό τρεχάμενο νερό, καί ὅπως τρέχει τό νερό, ἔτσι νά τρέχει τό στόρ'. Μετά τό παίρνουν καί τό διανέμουν στό μαχαλά, ὅποιον άνταμώσουν*». (Βλ. καί Αϊκατερινίδης, Ἀπαρχές, ὅ.π., σελ. 68).

51. Χφο ἀρ. 3168, σελ. 184, ἀρ. 62. Πά τά δύο αυτά ὄργανα βλ. Φοῖβος Ἀνωγειανάκης, Ἑλληνικά λαϊκά μουσικά ὄργανα. Ἀθήνα 1976 (έκδοση Ἑθνικῆς Τραπέζης Ἑλλάδος), σελ. 132-133 καί 183-198 (ανάπτυψη: «Μέλισσα», 1991).

52. Χφο ἀρ. 2761, σελ. 409: «*Μιά παράδοση λέγει ὅτι ὁ Φίλιππος ἔστειλε τόν Μέγα Ἀλέξανδρο στό Στάγειρα στόν Ἀριστοτέλη. Ἐδῶ γινόταν στό Γουρνίκια ὁ πρώτος σταθμός*». (Βλ. καί Γ.Ν. Αϊκατερινίδης, Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος στή λαϊκή παράδοση. Σερραϊκά Χρονικά 12, 1996, σελ. 12).

53. Χφο ἀρ. 2761, σελ. 375: «*Στήν Μπλέ Καμάρα² εἶναι πέτρες. Ἡ μιά πέτρα ἔχει τρία πόδια τοῦ άλόγου τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Ἐτσι τό βρήκαμε από τούς παλποῦδες μας καί τίς γαριάδες μας*». (Βλ. καί Αϊκατερινίδης, ὅ.π.).

1. τοῦ τζίτζιρα κουλίκι (ψωμάκι μεσαιων. κουλίκιν, ὑποκορ. τοῦ άρχαίου κόλλιξ).

2. Ἀνατολικά τοῦ χωριοῦ, περί τά 500 μ.